

Allame Tabatabai, Tefsir El-Mizan, sura Muzemmil (المزمل)

Meka – 20 ajeta

Sa perzijskog preveo: Ertan Basarik

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 يَا أَيُّهَا الْمُرْمَلُ 2 قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا 3 نَصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا 4 أَوْ رُدِّ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا 5 إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا 6 إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا وَأَقْوَمُ قِيلًا 7 إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا 8 وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا 9 رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا 10 وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا حَبِيمًا 11 وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا 12 إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَحَجِيمًا 13 وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا 14 يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيرًا مَّهِيلًا 15 إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا 16 فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْدًا وَيَبِيلًا 17 فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا 18 السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا 19 إِنَّ هَذِهِ تَذَكُّرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

1. O ti, umotani!
2. probdij noć, osim malog dijela;
3. polovinu njezinu, ili malo manje od nje;
4. ili malo više od nje, i izgovaraj Kur'an lijepo i pravilno.
5. Mi ćemo ti, doista, težak govor slati
6. noćno bdijenje, zaista, jače djeluje i pouzdano se izgovara,
7. a ti danju, doista, imaš mnogo obaveza.
8. I spominji ime Gospodara svoga i Njemu se potpuno okreni,
9. Gospodar istoka i zapada, nema boga osim Njega, i Njega uzmi za zastupnika!
10. I strpi se na ono što oni govore i kloni ih se na lijep način,
11. a prepusti Meni poricatelje koji raskošno žive i daj im kratku priliku;
12. kod Nas zaista ima okova i razbuktale vatre,
13. i hrane koja u grlu zastaje, i patnje nesnosne
14. na Dan kada se Zemlja i planine zatresu, i planine humci urušeni postanu.
15. Mi smo vam, zaista, poslali Poslanika kao svjedoka protiv vas, kao što smo i faraonu poslanika poslali,
16. ali se faraon suprotstavio poslaniku, pa smo ga teškom kaznom kaznili.
17. Kako ćete se, ako uznevjerujete, sačuvati Dana koji će djecu starcima učiniti?!
18. Nebo će se zbog težine toga Dana rascijepiti, prijatnija Njegova će se ispuniti.
19. To je, zaista, opomena; i ko hoće uputit će se Putem ka Gospodaru svome.

Objašnjenje ajeta

Ovom surom naređuje se poslaniku s.a.v.a. da obavlja noćni namaz, da bi na taj način postao spreman za preuzimanje odgovornosti koja će mu se ubrzo predati, a to je Kur'an koji će mu biti objavljen. Također mu se naređuje da u vezi sa uzaludnim govorom koji dolazi od neprijatelja, u kojem ga nazivaju pjesnikom, prorokom ili luđakom, bude strpljiv, i da se na uzorit način kloni takvih ljudi. Nadalje, u ajetima je upućena opomena i prijatnija nevjernicima, a naredba strpljivosti upućena je na sve vjernike. Na kraju se spominje olakšica poslaniku i vjernicima.

Ovo je jedna od prvih sura koje su objavljene Poslaniku, znači na samom početku poslanstva. Neki su čak rekli da je druga ili treća sura koja je spuštana na sveto srce plemenitog Poslanika.

1 يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ

1. O ti, umotani!

Riječ مزمل (s tešdidom na na zau i mimu) u osnovi je bila مزمَل particip aktivni iz glagolskog oblika تَزَمَل u značenju omotati oko sebe platno. Onaj ko se umota u odjeću ili nešto slično da bi spavao ili da bi se zaštitio od hladnoće naziva se مزمل. Iz vanjskog značenja ovog ajeta proizlazi da je u trenutku kada je sura objavljena Poslanik bio umotan u svoju odjeću, zbog čega mu se i obratilo riječju مزمل.

Ovo smo objasnili iz razloga da ne bi neko pomislio da ovakva vrsta obraćanja predstavlja prijekor ili pohvalu. Moguće je iz vanjskog značenja ajeta zaključiti da je Poslanik u svom pozivu naišao na uznemiravanja i ismijavanja, i u ime Boga bio je tužan, pa da bi se smirio i malo predahnuo, umotao se u odjeću, a u tom trenutku obratilo mu se riječima: *O ti umotani u odjeću, ustaj, klanjaj noćni namaz, strpi se na ono što ti pričaju, upravo kao što se svim vjernicima preporučuje da s ciljem podnošenja teškoća pomoć potraže u strpljenju i namazu: O vjernici tražite pomoć u strpljivosti i namazu.*¹ Na taj način Poslaniku je dato do znanja da se treba pripremiti za veće nedaće uz pomoć strpljivosti i namaza, a ne pomoću zamotavanja u odjeću i spavanja.

Neki² su ovom ajetu dali sljedeće značenje: O ti što si umotan u težinu poslanstva, tj. što si postao opterećen težinom svog položaja. Međutim, sa aspekta izraza u ovom ajetu nema nikakvog argumenta za ovo značenje.

2 قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا 3 نَصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا 4 أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

2. probdij noć, osim malog dijela; 3. polovinu njezinu, ili malo manje od nje; 4. ili malo više od nje, i izgovaraj Kur'an lijepo i pravilno.

Stajanje noću podrazumijeva noćni namaz, dakle riječ ليل je oznaka za vrijeme koja je alegorično postala objekt, kao kada se kaže: Kuću sam ušao, što znači da sam ušao u kuću, tj. دخلت في الدار - دخلت الدار. Neki su rekli³ da je *ma'mul* (izrađeno) od قم skriven, a riječ ليل je zbog toga što označava vrijeme u akuzativu. Ono što je u govoru skriveno je: Ustani na namaz u noći, tj. قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا dok je klauza قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا izuzetak od riječi ليل.

Iz vanjskog konteksta ajeta proističe da su riječi زد عليه او انقص منه قليلاً apozicija sintagmi الا قليلا, što se odnosi na obavezu قُم, dvije zamjenice u منه i منه odnose se na riječ نصف, a zamjenica u نصفه na riječ ليل. A ajeti znače: polovicu noći probdij, ili malo manje od pola, ili, pak, malo više od pola, a ovo oklijevanje između triju naredbi je stvar slobodnog izbora, čime se želi reći: Na tebi je da biraš da li ćeš tačno pola noći probditi, manje od toga ili više od toga.

Neki komentatori⁴ kažu: Riječ نصفه je apozicija za izuzetak, tj. riječi قليلا, a ukoliko je tako, značenje će biti sljedeće: probdij noć, osim pola, ili od pola umanji, tj. ostani više od pola

¹ El-Bekare, 153.

² Madžme'ul-bejan, tom X, str. 377.

³ Ruhul-bejan, tom X, str. 204.

⁴ Ruhul-me'ani, tom XXIX, str. 102.

noći, ili dodaj na pola noći, tj. probdij manje od pola. Na ovaj način, nasuprot prethodnom značenju rečenice, nejasnoća iz izuzeća otklanja se antitezom te nužno proističe iz onoga iz čega se izuzima. od onoga od čega se izuzima neophodnošću.

Od ovih dvaju tumačenja, bez obzira što se na kraju svode na isto, ipak prvo prije stiže u um usljed toga što je otklanjanje nejasnoće putem apozicije onome što pripada sudu ukorjenjenije od potrebe za apozicijom i onim što mu pripada. Dakle, umu će brže postati jasnije kada je rečenica ... اَظْوَجُ اَظْوَجُ apozicija riječi لَيْلٍ iz čega proizlazi otklanjanje nejasnoće od onoga što pripada dužnosti, na način antitetičkog referiranja, negoli da je apozicija riječi قَلِيلًا.

Drugi pak kažu⁵ da je riječ اَظْوَجُ apozicija riječi لَيْلٍ, međutim, riječ قَلِيلٌ znači mali broj noći, a ne malo vremena jedne noći, tako da ajet ima značenje: polovinu noći ustaj, ili možeš manje od toga, ili malo tome dodaj, a kada se kaže možeš umanjiti, misli se na prilike kada se ima opravdan razlog, kao bolest, pospanost ili nešto drugo. Ni ova mogućnost nije loša, osim što prva prije padne na um.

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا Tertil je takvo učenje Kur'ana pri kojem harfovi, kada se izgovore, do slušaoca stignu jasno i razgovijetno. Ova rečenica vezana je za rečenicu *probdij noć*, a obje imaju značenje: Budi noću budan i uči Kur'an razgovijetno!

Vjerovatno da se pod učenjem Kur'ana misli na kiraet u namazu, ili se uopće pod riječju Kur'an misli na namaz. Allah, s.v.t., slično je rekao u 78. ajetu sure *Isra: Obavljaj namaz kada Sunce s polovine neba krene, pa do noćne tmine, i namaz u zoru jer namazu u zoru mnogi prisustvuju.*

Neki⁶ kažu da je cilj ajeta da učini obaveznim učenje Kur'ana a ne namaz.

5 إِنَّا سَأَلْنَا عَلَيْكَ فَأَوْلًا تَعِيلاً

5. Mi ćemo ti, doista, težak govor slati

تَقَلُّ - težak je posebno stanje za tijelo koje se ogleda u tome da ga je teško nositi i pomicati. Ova riječ često se koristi i za netjelesno, naprimjer kod apstraktnih stvari u metafori, kao kada se kaže: današnji čas bio je težak, tj. bilo ga je teško razumjeti đacima, ili kada se kaže: današnji govor koji se ticao preciznih naučnih teorija bio je težak za običnu publiku. U ovakvim situacijama težina se ne tiče tjelesne dimenzije već duhovne strane koju je teško percipirati ili podrazumijeva zbilje do kojih je teško stići, ili naredbe koje je teško izvršiti i ustrajati u njima.

Časni Kur'an, govor Božiji, težak je sa obaju aspekata. Sa aspekta shvatanja težak je jer su u pitanju riječi Božije koje Poslanik uzima sa uzvišenog mjesta, i jasno je da takve riječi ne može razumjeti niko osim duša čistih od svake mrlje, duša koje su prekinule nadu u svaki uzrok i vezale se za Boga, Uzroka svih uzroka. Knjiga Božanska, govor uzvišeni, koji ima i vanjsku i unutarnju dimenziju, ima silazno oglašavanje i uzlaznu spoznajnost, objašnjenje je za sve stvari. Njena težina uočljiva je iz stanja Poslanikovog. Svi su vidjeli da bi prilikom primanja padao u trans - stanje slično besvijesti - o čemu je do nas stigao veliki broj rivajeta.

A što se tiče praktičnog ispoljavanja onoga čemu Kur'an uči, dakle tevhida, pitanja uvjerenja i morala, to je tako teško da je, kako bismo ukazali na težinu, dovoljno pročitati ajete: *Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od*

⁵ Tefsir Kašaf, tom IV, str. 636; Madžme'ul-bejan, tom X, str. 377.

⁶ Tefsir Kašaf, tom IV, str. 637.

straha pred Allahom raspalo. Takve primjere navodimo ljudima da bi razmislili.⁷ Kad bi se Kur'anom brda pokrenula ili Zemlja iskomadala ili mrtvi dozvali (ipak ne bi povjerovali).⁸

Kur'an nije težak samo sa ovih dvaju aspekata, već i sa aspekta provođenja u društvu i pozivanja ljudi da primjenjuju obrede čiste vjere. I dokazivanje prednosti ove čiste vjere nad ostalim također je težak zadatak. Pokazatelj težine je činjenica da se Poslanik, s.a.v.a., u svojoj misiji susretao sa nizom teškoća i nevolja, kao i uznemiravanja koja je okusio u ime Allaha, s.v.t. Jedan dio ajeta svjedoči o teškoćama, ismijavanjima i smicalicama koje su mušrici, nevjernici, licemjeri i umobolni priređivali Poslaniku.

Dakle, kada se kaže: *رَأَيْنَا سُلْطٰنِي عَلٰيكَ قَوْلًا نَّبِيًّا*, težak govor odnosi se na Kur'an časni usljed toga što kada se ovi ajeti, objavljeni na početku poslanstva, bilo kome prouče, upravo će mu to na um pasti. Komentatori su, također, protumačili da se ovo odnosi na Kur'an časni.

Ovaj ajet ima ulogu objašnjavanja razloga presude na koju aludiraju riječi *probdij noć...*, što na kraju, uzevši u obzir zahtjevnost konteksta kao i činjenicu da je ovo obraćanje striktno vezano za Poslanika, ukazuje na značenje: ako Smo rekli da bdiš noću i da namazom svoju svijest okreneš Gospodaru, to je zato da bi se pripremio za plemenitost bliskosti i čast prisutva i ponos sagovornništva s Nama, da bismo ti Mi spustili težak govor.

Prema tome, noćni namaz je taj koji ga vodi ka plemenitom položaju. Na drugom mjestu Allah, s.v.t., noćni namaz naziva putem prema Bogu: *Ovo je napomena, pa ko hoće držat će se Puta koji Gospodaru njegovu vodi.*⁹

إِنْ هَذِهِ تَذَكُّرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

U sljedećem ajetu Allah, s.v.t., daje veće obećanje: *I probdij dio noći u namazu, to je samo tvoja dužnost; da bi ti Gospodar tvoj na Onom svijetu hvale dostojno mjesto darovao.*¹⁰

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا

Prilikom komentiranja ovog ajeta objasnili smo šta znači hvale dostojno mjesto.

Kada je jedan aspekt težine Kur'ana težina njegovog nauka, sigurno će i prihvatanje njegovih propisa i zakona za ljude biti teško, kao što je bilo teško za Poslanika. U skladu sa rečenim, ajet ima sljedeće značenje: Mi ćemo ti ubrzo objaviti riječi koje će i tebi a i tvome umetu biti teške. Težina za tebe ogleda se u težini ostvarenja njegovih zbilja i zbog toga što će ti biti teško prenijeti Kur'an ljudima – a to će ti još uskratiti i oduzeti rahatluk te slobodno vrijeme – kao i zbog borbe s nefsom i okretanja prema Bogu i težina koje su neophodne prilikom primanja vahja. Težina za umet ogleda se u tome da su i pripadnici umeta sudionici u nekim od teškoća koje važe i za tebe, kao što je ostvarenje kur'anskih zbilja u duši, kao i slijeđenje Božijih naredbi i zabrana te poštovanje Božijih granica. Svaka skupina iz umeta srazmjerno veličini i snazi morat će podnositi muku.

U vezi s pitanjem u čemu se ogleda težina Kur'ana mufesiri imaju različita mišljenja.¹¹

Jedni kažu: Kur'an je uzvišen, otmjen i argumentiran, upravo kao što mi kažemo: ovaj govor je sadržajan i težak, tj. došao je na svoje mjesto.

Drugi kažu:¹² Kur'an je težak na tasu Sudnjega dana, a sada da li je stvarno težak ili metaforično, i sa tog aspekta da je nagrada koja se daje za Kur'an velika i važna.

Sljedeći kažu:¹³ Kur'an je težak nevjernicima i licemjerima jer je natprirodan i ne mogu poput njega donijeti nešto slično, a i zbog toga što sadrži prijetnje upućene protiv njih.

⁷ *El-Hašr*, 21.

⁸ *Er-Ra'd*, 31.

⁹ *Ed-Dehr (Insan)*, 29.

¹⁰ *El-Isra*, 79.

¹¹ *Ruhul-meani*, tom XXIX, str. 104.

¹² *Ibid*.

Jedni, opet, kažu:¹⁴ Težina Kur'ana je aluzija na njegovu opstojnost i prisustvo kroz vrijeme, jer jedna od karakteristika teške stvari je da ostane na svome mjestu.

Neki su također iznijeli drugačije mogućnosti. Bez obzira što su svaka za sebe ispravne, ono što smo mi rekli je nešto što se da razumjeti iz spoljašnjeg aspekta ajeta.

6 إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا وَأَقْوَمُ قِيْلًا 7 إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا

6. noćno bdijenje, zaista, jače djeluje i pouzdano se izgovara, 7. a ti danju, doista, imaš mnogo obaveza.

Prvi ajet objašnjava razlog zbog kojeg je izabrana noć za ovaj namaz, dok drugi objašnjava zašto dan nije izabran, kao što prethodni ajet: *Mi ćemo ti, doista, težak govor slati*, objašnjava razlog zbog koje je uopće propisan noćni namaz.

U šestom ajetu u vezi sa riječju ناشئة postoje dvije mogućnosti: ili je infinitiv, poput riječi عاقبة i عاقبة u značenju postanka, nastanka, stvaranja, ili je particip aktivni od korijena نشئ، koji je dodat na imenicu. Šta god da je tačno, u pitanju je noć, i ukoliko se za nju reklo da nastaje, to je poput izražavanja za dijelove stvorenog svijeta.

Neki su čak rekli¹⁵ da se pod nastajanjem noći misli na noćni namaz, a وطاء زمين znači koračati po zemlji, i to što je rečeno da je nastajanje noći najteže koračanje jeste aluzija na to da je ovo djelo od svakog drugog djela učinkovitije kada je u pitanju čišćenje duše i bolje od svega drugog čuva od toga da duša bude zauzeta dnevnim zanimanjima, čime postaje ozlojađena.

Neki su rekli da se pod وطاء misli na podudarnost jezika i srca, da bi zatim svoje riječi potvrdili time što neki ovu riječ čitaju sa kesrom na vavu.

Riječima da je događaj noći najpostojanijega govora misli se na to da je noćni namaz najispravniji i najstabilniji govor jer je u njemu srce prisutnije i više se pazi šta se izgovara.

Značenje ajeta je sljedeće: Fenomen noći ili namaz u srcu noći je postojaniji, ili jači je u podudaranju srca i jezika, i govor je postojaniji i ispravniji; jer Bog je noć dao da bude povodom smiraja, a rezultat toga mira je sloboda od dnevnih preokupacija i povučenost od spoljnjih uzroka.

Riječ سبَح طويل po danu aluzija je na ukopavanje u životne potrebe i različite vrste dogovora i sporazuma radi stizanja do onoga što je potrebno za život. Ajet ima značenje: Ti preko dana imaš dosta obaveza, što ti oduzima svo vrijeme. Ne ostaje ti slobodnog vremena da bi se u njemu mogao u potpunosti posvetiti svome Gospodaru i odvojiti od svega, dakle, na tebi je da iskoristiš noć i da u njoj obavljaš namaz.

Neki komentatori¹⁶ ajet tumače na sljedeći način: Danju možeš odspavati i posvetiti se životu i raditi na životnim potrebama, ali zato noć posveti noćnoj molitvi.

Drugi, pak, tumače na ovakav način:¹⁷ Ti preko dana imaš slobodnog vremena, pa ukoliko ne možeš noću stići obaviti posao, u toku dana to nadoknadi, i ono što noću ne učiniš nadoknadi danju. Na osnovu stava ovog komentatora tematski ajet želi reći isto što i 62. ajet sure *Furkan*: *On čini da se noć i dan smjenjuju, za onoga koji hoće da razmisli i želi da bude zahvalan*. Međutim, ono što smo mi izabrali više odgovara kontekstu ajeta.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ *Tefsir Kaşaf*, tom IV, str. 638.

¹⁶ *Madžme 'ul-bejan*, tom X, str. 378.

¹⁷ Ibid.

8. I spominji ime Gospodara svoga i Njemu se potpuno okreni,

Vjerovatno da ovaj ajet želi opisati noćni namaz, usljed čega i dolazi kao komentirajući veznik riječima وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا – na temelju ove mogućnosti riječima اذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ misli se na učenje jezikom uz poštovanje sukladnosti sa srcem, a također i riječ تَبَتَّلْ odnosi se na skrušenost jezika.

Neki su komentatori¹⁸ rekli: u ovom ajetu dogodilo se uopćavanje nakon specifikacije iz prethodnog ajeta u kojem se preporuka odnosila samo na noćni namaz, dok se u ovom ajetu govori uopće o zikru, a pod zikrom misli se na kontinuiranost spominjanja Allaha, s.v.t., i noću i danju, na bilo koji način, bilo tesbihom, bilo tahmidom, bilo namazom, učenjem Kur'ana ili nekako drugačije, a ukoliko smo zikir protumačili kontinuiranim, to je zato što Poslanik, s.a.v.a., nikada nije zaboravljao Boga, nakon čega bi ga ajet podsjetio na to. Dakle, neizbježno moramo reći da se misli na kontinuiranost zikra. Naravno, pod kontinuitetom se misli na uobičajeni (narodni), a ne na zbiljni, jer nije moguće stalno biti u mislima o Bogu.

Međutim, šta će on (prethodni komentar) uraditi po pitanju ovog problema ako se pod zikrom misli na zikir jezikom, kakve to opreke ima s tim da Poslanik u srcu zaboravi Allaha, a ako se pod zikrom misli na općenit zikir i srcem i jezikom, u tom slučaju ajet je ograničen da bi to prenio. Pod pretpostavkom da možemo previdjeti ovaj problem, ostaju nam aktuelna još dva problema. Jedan, da nezaboravljanje Boga do dana kada je ovaj ajet objavljen nema opreke s time da se da savjet da od tog dana nadalje također ne zaboravi Boga, kao što to ni do tada nije učinio. Drugi problem je u tvrdnji da zbiljni kontinuitet zikra nije moguć, tako da moramo prihvatiti da je riječ o narodnom shvatnju kontinuiteta – ova tvrdnja je obična zabluda, zabluda koja je rezultat nerazumijevanja značenja, usljed toga što se Allah, s.v.t., stalno spominje kod čovjeka, čak ni jedan trenutak nije od njega skriven, bilo da je čovjek toga svjestan ili da je to smetnuo s uma. Dakle, ima mjesta da Allah, s.v.t., predstavi Sebe čovjeku na način da Ga čovjek nikada ne smetne s uma. Obratite pažnju na sljedeća dva ajeta: *Oni koji su kod Gospodara tvoga hvale Ga i noću i danju i ne zamaraju se.*¹⁹ *Hvale ga noću i danju, ne malaksavaju.*²⁰ Komentirajući ove ajete pri kraju sure A'raf rekli smo da ovo nije svojstveno samo melekima.

Ukratko, riječi اذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ naređuju da se ime od imena Božijih ili časno ime Božije spominje. Neki su rekli²¹ da se misli samo na *bismillahi*.

U tematskom ajetu preusmjerilo se sa prvog lica množine (انا سنلقي) na treće lice, odnosno u ovom ajetu Allah, s.v.t., označio se u trećem licu. Postoji mogućnost da je razlog za to što se spominjanjem riječi *rabb* čovjek podsjeća na nešto što je rob zaboravio, tj. na robovsku niskost koja je veza između roba i njegovog Gospodara.

Neki²² riječ تَبَتَّلْ tumače kao odvajanje od stvorenja i orijentiranje Bogu. Od imama Ehli-bejta prenosi se rivajet da riječ تَبَتَّلْ znači dići ruke molbe prema Bogu i biti ponizan i skrušen. Ako zikir uzmemo u značenju verbalnog zikra, to je prikladnije od prvog značenja.

Riječ تَبَتَّلْ vjerovatno je apsolutni akuzativ i vanjska zahtjevnost je tražila da se kaže: وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ وَتَبَتَّلْ, a to što nije ovako rečeno, već je namjesto toga došla riječ تَبَتَّلْ, po riječima nekih,²³ zbog

¹⁸ *Ruhul-Meani*, tom XXIX, str. 106.

¹⁹ *Fussilet*, 38.

²⁰ *El-Enbija*, 20.

²¹ *Madžme 'ul-bejan*, tom X, str. 379.

²² *Madžme 'ul-bejan*, tom X, str. 379.

²³ *Džami 'ul-ahkam*, tom X, str. 44.

toga je što glagolski oblik تفعل od korijena بتل podrazumijeva značenje oblika تفعيل. Znači, to je kao da je rečeno بتل اليه تبتيلا a značenje je ili prekini vezu svoga nefsa od svega drugog i samo se okreni Bogu, ili natjeraj svoj nefsa da ispruži ruku skrušenosti prema Bogu. Prema riječima nekih,²⁴ riječ تبتيلا stavljena je na kraj ajeta umjesto تبتلا radi rimovanja.

9 رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا

9. *Gospodar istoka i zapada, nema boga osim Njega, i Njega uzmi za zastupnika!*

Prva sintagma je opis koji je, kako se to kaže, odvojen od opisanog, a skrivena riječ je هو رب, a sintagma رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ znači Gospodar svijeta cijelog jer istok i zapad su dva relacijska smjera koji sadrže sve strane svijeta, a to što su od šest pravaca spomenuta samo ova dva je zbog toga što više odgovara prethodno spomenutim noćima i danima jer su noć i dan vezani za izlazak i zalazak Sunca.

Vjerovatno ćeš se zapitati zar nije bilo dovoljno s ciljem ukazivanja na Gospodstvo Božije spomenuti رَبُّكَ, šta je razlog da se ponovi رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ?

U odgovoru kažem: Htjelo se jezikom Poslanika dati do znanja da to što je Poslaniku naređeno da Allaha uzme za svoga Gospodara je iz razloga što je Bog i njegov Gospodar kao i Gospodar cijelog svijeta, a ne samo njegov Gospodar, upravo kao što nije bila rijetkost da mušrici izaberu svoga ličnog idola, koji nije bio ničiji. Ako bi uzimanje Boga za svoga Gospodara od strane Poslanika bilo na ovaj način, ili ako bi neko pretpostavio da je to tako, on u tom slučaju ne bi mogao pozivati ljude u tevhid jer bi mu oni na poziv odgovorili: Neka tvoj Allah, s.v.t., bude tvoj Gospodar, a naš gospodar neka bude naš gospodar.

Druga činjenica zbog koje je rečeno رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ, što ima značenje Gospodar cijelog svijeta, jeste pripremanje terena za drugu sintagmu ovog ajeta u kojoj se kaže مَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ, a koja je obrazlaže i daje do znanja da ukoliko se kaže da nema boga osim Boga, to je zato što je božanstvenost i obožavanje ogranak Gospodstva. A Gospodstvo znači posjedovanje i upravljanje, što je više puta do sada objašnjeno. Usljed toga što je Gospodar cijelog svijeta Bog, to znači da osim Njega nema obožavanog.

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا - znači uzmi Boga za svoga zastupnika u svemu. Uzeti zastupnika znači namjesto sebe staviti nekog drugog, u smislu da njegova volja bude volja čovjeka i njegovo djelo da bude djelo čovjeka. Prema tome, da čovjek uzme Boga za svoga zastupnika znači da čovjek bude svjestan da je sve od Boga i u Njegovoj ruci. Što se tiče vanjskih dešavanja u svijetu, da ne pripisuje ni sebi ni bilo kakvom vanjskom uzroku nezavisnost u utjecanju, jer u svijetu egzistiranja osim Boga nema istinskog utjecatelja (u zbiljnom smislu ove riječi). Na kraju, kada se ima ovakvo uvjerenje, u raznim situacijama zadovoljstva, ljutnje, radosti, tuge itd. ne veže se srce ni za jedan uzrok, već se u svojim stremljenjima i željama veže za uzrok kojeg je Allah predstavio, a i to na način da se ne smatra nezavisnim u utjecaju ili da u njega bude siguran, već da dosezanje željenog vidi od Boga, da bi izabrao ono što Bog za njega smatra odgovarajućim. A što se tiče onoga vezanog za njegovo djelo, tj. za njegove praktične dužnosti i u ibadetu i u suživotu s drugima, svoju volju treba nakloniti šerijatskoj volji Gospodara, što rezultira time da će raditi u skladu sa Njegovom voljom i zakonom.

Sada postaje jasno kako sintagma فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا pronalazi vezu sa sintagmom وَأَذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ i sa šerijatskim naredbama prije nje, i kako se također veže za ono što slijedi: واهجر مواصير وذرني.

²⁴ Madžme 'ul-bejan, tom X, str. 379.

10 وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا حَسِيلًا

10. *I strpi se na ono što oni govore i kloni ih se na lijep način,*

Ovaj ajet i ajeti nakon njega povezani su sa onim što je ušlo iza *fa* u ajetu *وَكَيْلًا فَاتَّخِذْهُ* tako da je značenje sljedeće: Uzmi Ga za zastupnika, a kada Ga uzmeš za zastupnika, u tom slučaju bit ćeš strpljiv na njihove optužbe, ismijavanja i uznemiravanja u vezi s tim da si prorok, pjesnik, luđak, ili da je Kur'an zbirka bajki. Iz tog zastupništva također proizlazi da ih na lijep način izbjegavaš. Riječima *هَجْرًا حَسِيلًا*, lijepo izbjegavanje, kako to proizlazi iz konteksta, misli se na to da s njima lijepo postupa i da ih dobronamjerno pozove u istinu te da ne uzvraća istom mjerom na njihovu priču. Ovaj ajet nije u opreci sa ajetom o ratovanju tako da nema nikakvog opravdanja što neki²⁵ tvrde kako je ovim ajetom opovrgnut ajet ratovanja.

11 وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا

11. *a prepusti Meni poricatelje koji raskošno žive i daj im kratku priliku;*

Ovo je prijetnja nevjernicima. Kada kažemo: Pusti ga meni, to znači ne miješaj se i pusti me da se ja osvetim. A riječi: *poricatelji posjednici blagodati*, odnose se na nevjernike, čije je ime spomenuto u prethodnom ajetu, ili u najmanju ruku, odnose se na njihove predvodnike, a to što je došlo do spajanja riječi *poricatelji* s osobinom *posjednici blagodati* je radi toga da bi se ukazalo na razlog prijetnje koja im je izrečena, jer poricanje Božijeg poziva od strane onih koji su opskrbljeni znači poricanje Njegove blagodati, a kazna za nezahvalnost je prekidanje blagodati i njena preobrazba u nesreću.

Riječima *malo im prilike daj* misli se na malo vremena, tj. upravo onoliko koliko žive na Ovom svijetu, nakon čega se vraćaju svome Gospodaru u pravu vječnost, gdje ih čeka poravnanje računa i kazna, kao što je na drugom mjestu rečeno: *Oni ga vide dalekim, a Mi ga vidimo bliskim*,²⁶ a također je rečeno: *Kratko uživanje, a poslije, mjesto njihovog boravišta bit će Džehennem, a užasno je to prebivalište!*²⁷

Gledajući vanjski aspekt ajeta, on je općenit, međutim, neki²⁸ su rekli da se prijetnja odnosi na događaj na Bedru, no u ajetu nema nikakvog vanjskog ukazivanja na to. U ajetu je obraćanje preusmjereno s trećeg lica (ربك) na prvo lice jednine (ذري), što je vjerovatno učinjeno da bi se potvrdila prijetnja, jer Uzvišeni Allah, rekavši ذري, prijetnju povezuje sa Sobom. Potom se vrši još jedno preusmjerenje. Riječ je o tome da je metod obraćanja s jednine prvog lica (ذري) preobražen u metod obraćanja u množini prvog lica (أنا لدينا) da bi im ukazao Svoju Veličanstvenost.

12 إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَحَجِيمًا

12. *kod Nas zaista ima okova i razbuktale vatre,*

Ovaj ajet objašnjava razlog prethodnom ajetu. Riječ *انكال* znači okovi i lanci. Ragib Isfahani kaže: "Kada se kaže: *فلان نكل عن الشيء*, to znači da je neko nemoćan učiniti neku stvar, a kada se kaže: *نكلته*, to znači sputao sam ga. Riječ *نكل* (kesra na *nunu* i sukun na *kafu*) znači uzde i lanci

²⁵ *Džami'ul-ahkam*, tom X, str. 44.

²⁶ *El-Mearidž*, 6-7.

²⁷ *Ali-Imran*, 197.

²⁸ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 380.

jer oba sputavaju životinju od slobode, a množina ove riječi je أنكال.²⁹ U vezi sa riječju ححيم rekao je: "Riječ ححمة znači razbuktala vatra, a i ححيم je također upotrijebljen u ovom značenju."³⁰

13 وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا

13. i hrane koja u grlu zastaje, i patnje nesnosne

U *Madžmeul-bejanu* kaže se da riječ غصة znači zastajanje zalogaja u grlu, tako da ga čovjek ne može s lakoćom progutati. Kada se kaže غص بريقه يغص غصصا, to znači da mu je zastala pljuvačka u grlu, a كذا في قلبه غصة من كذا znači da mu je u srcu zbog nekog događaja nastala tuga. Ukratko, غصة je poput štucanja koje ne dozvoljava da hrana i tečnost budu ukusni i probavljivi.³¹

Ova dva ajeta podsjećaju na ahiretsku kaznu, koja dunjalučke blagodati, što su im bile date, a prema kojima su bili nezahvalni, preobražava u nesreću.

14 يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا

14. na Dan kada se Zemlja i planine zatresu, i planine humci urušeni postanu.

Riječ يوم je vremenska oznaka za kaznu koja je obećana u dvama prethodnim ajetima. Ragib Isfahani kaže: رجفت الارض و البحر, tj. zemlja se zatresla a more se zatalasalo.³² U *Madžme'ul-bejanu* je rečeno: كتيب رمل znači pješčana kupa, a riječ مهيل je iz infinitiva هيل i kada se upotrijebi za brda, znači da kada se potrese temelj brda, ona se od vrha počnu urušavati.³³ Značenje ajeta je jasno.

15 إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا

15. Mi smo vam, zaista, poslali Poslanika kao svjedoka protiv vas, kao što smo i faraonu poslanika poslali,

Ovim ajetom prijeti se poricateljima iz naroda Poslanikova nakon što je u prethodnom ajetu priječeno općenito poricateljima blagodati kaznom koja je pripremljena za njih na Sudnjem danu, a zatim se njihovo stanje poredi sa stanjem faraona koji se bijaše uzoholio spram Boga i poslanika, smatrajući Božijeg poslanika i njegove pristaše niskim, zatim im ukazuje na svršetak faraona, kako ga je na najgori način kaznio da bi njegova sudbina bila opomena i pouka, te da bi na taj način pazili šta rade.

U ovom ajetu obraćanje se preusmjerilo sa trećeg lica na drugo. U prethodnim ajetima nevjernici su pretpostavljeni kao odsutni te je rečeno: فمهلهم قليلا, dok su ovdje pretpostavljeni prisutnim te se kaže: *Mi smo vam poslali Poslanika*, a vjerovatno je razlog to što kada govornik obećava nevjernicima kaznu okova, vatre, hrane koja zastaje u grlu, i sam je postao tužan zašto ti jadnici moraju zbog svoje gluposti i neznanja sebe baciti u propast, te zbog toga, kao

²⁹ Mufredate-ragib, pod جحيم و نكل

³⁰ Ibid.

³¹ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 380.

³² Mufredate-Ragib, pod رجف

³³ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 380.

posljednji put, da učine nešto da ne bi morali dočekati takvu propast vrši se usmjeravanje govora sa onih koji su odsutni na one koji su tu ispred, ne bi li možda pali pod utjecaj riječi i na taj način nastoji se iz njihovih srca izbaciti sumnja. Na taj način nad njima biva ispunjen argument, ne bi li se možda time zaplašili. Upravo zbog toga njihovo stanje poredi se sa stanjem faraona, a stanje Poslanika sa stanjem Musaa, a.s., a riječima فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا... ukazuje se na faraonovu završnicu.

Prema tome, riječima *Mi smo vam, zaista, poslali Poslanika kao svjedoka protiv vas* ukazuje se na potvrdu Poslanikova poslanstva od strane Allaha, dž.š., i na to da je Poslanik svjedok vaših djela, vidi i nadgleda ono što radite ovdje na Dunjaluku, a na Ahiretu će svjedočiti, a mi smo u Kur'anu časnom, gdje god da se govori u vezi sa svjedočenjem, objasnili značenje svjedočenja poslanika o djelima ljudi, a to što je spomenuto svjedočenje poslanika predstavlja jednu vrstu odvratanja ljudi od neposlušnosti i suprotstavljanja i poricanja poslanika. Poslanik u riječima: *kao što smo i faraonu poslanika poslali*, jeste Musa ibn Imran, a.s.

16 فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا

16. *ali, faraon se suprotstavio poslaniku, pa smo ga teškom kaznom kaznili.*

Riječ *وَبِيلًا* znači teško. U ovome ajetu ukazuje se na rezultat faraonove neposlušnosti prema Musau, a.s., a razlog nazivanja Musaa poslanikom je da bi se ukazalo na činjenicu da faraonova neposlušnost nije bila zbog toga što je Musa bio Musa, već zbog toga što je bio Božiji poslanik, tako da i nevjernici dobro paze i da se ne protive Muhamedu, s.a.v.a., jer i on je Poslanik Božiji, isto kao što je razlog spominjanja imena u sintagmi فَعَصَى فِرْعَوْنُ želja da se, prvo, ukaže da je povod negiranja i protivljenja faraona upravo njegovo faraonstvo, i drugo, da sva njegova moć, hvaljenje brojnošću, vodenim i kopnenim površinama koje su bile pod njegovom vlašću i ugodan život ili, ukratko, faraonstvo, nisu mu mogli pomoći ni koliko zrno gorušice u odbrani i odbijanju Božije kazne, već ga je pogodila Božija kazna i pored sve moći koju je posjedovao, a da ne pričamo o kafirima koji poriču a koji su zapravo nemoćni i gladni, kako to Kur'an kaže: *neznatna urotnička vojska koja će tamo biti poražena*.³⁴

17 فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

17. *Kako ćete se, ako uznevjerujete, sačuvati Dana koji će djecu starcima učiniti?!*

Faraon se nije mogao sačuvati kazne, a kako ćete se onda vi sačuvati kazne u onom danu koji mlade čini starima? Dovođenje samoočuvanja u vezu sa Danom je stilska figura, alegorija, a zapravo je riječ o samoočuvanju od kazne koja je pripremljena za taj dan. Usljed toga, riječ *يَوْمًا* je objekat riječi *تَتَّقُونَ*. Neki su rekli³⁵ da je objekat izbrisan, a riječ *يَوْمًا* je prilog za kaznu tako da je skriveno značenje: Pa kako ćete se sačuvati kazne koja će biti toga Dana: (فَكَيْفَ) تَتَّقُونَ الْعَذَابَ الْكَائِنَ فِي يَوْمٍ كَذَا.

Neki komentatori kažu³⁶ da je predikat riječi *تَتَّقُونَ* izbrisan, dok je riječ *يَوْمًا* prilog za *اتِّقَاءً* tako da je značenje: kakva je vaša zaštita toga Dana? Drugi mufesiri iznijeli su drugačija mišljenja.

³⁴ *Sad, 11.*

³⁵ *Tefsir Kaşaf*, tom IV, str. 641; *Ruhul-bejan*, tom X, str. 216.

³⁶ *Ibid.*

يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا – riječ شيب, starac, množina je od أشيب, nasuprot riječi شاب koja znači mlad, a ovakvo izražavanje: koji od mladih čini starce, aluzija je na težinu kazne, a ne na dužinu toga Dana.

18 السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا

18. Nebo će se zbog težine toga Dana rascijepiti, prijetnja Njegova će se ispuniti.

Ovaj ajet po drugi put ukazuje na težinu Dana. Riječ انفطار znači racjepljivanje, a to što je atribut za سماء u muškom rodu je zbog toga što ova riječ prihvata oba roda, i muški i ženski, lična zamjenica u به vraća se na يوم dok باء ukazuje na uzročnost. Značenje ove sintagme je: Nebo će se toga Dana zbog njegove težine rascijepiti.

Sintagma كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا predstavlja apeliranje, odnosno želi ukazati na novu činjenicu – da će se Božije obećanje ispuniti. Donošenjem ove rečenice prijašnja prijetnja se potvrdila. A razlog povezivanja riječi obećanje sa zamjenicom Njegovo, a umjesto toga nije rečeno obećanje Allahovo, vjerovatno je u tome da bi se dalo do znanja da osim Boga nema nikog ko bi bio kompetentan učiniti takvu prijetnju, tako da je bilo dovoljno upotrijebiti zamjenicu i ne navoditi Njegovo sveto ime.

19 إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

19. To je, zaista, opomena; i ko hoće uputit će se Putem ka Gospodaru svome.

Pokazna zamjenica هذه odnosi se na prethodne ajete koji u sebi sadrže zastrašujuće prijetnje i opomene i savjete, a riječ تذكرة predstavlja svaku opomenu koju, kada čovjek vidi ili čuje, uzima pouku prema kojoj će uskladiti svoja djela.

U sintagmi فَمَنْ شَاءَ objekat je izostavljen, a uobičajeno je da u ovakvim situacijama za objekat bude uzeto ono što je pripada vrsti odgovora na uvjet i što se uklapa u kontekst. Zahvaljujući tome kažemo da je skriveno značenje rečenice: فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا – ko želi uzeti Puta ka svome Gospodaru, može se uputiti svome Gospodaru. Neki kažu³⁷ da je skrivena riječ اتعاط – uzimanje pouke, tako da je značenje: svako ko želi uzeti pouku uputit će se prema svome Gospodaru. A uputiti se svome Gospodaru znači uputiti se Putem prema Njegovoj blizini. A riječ Put, tj. سبيل predstavlja vjerovanje i pokoravanje. To su značenja koja su predstavili komentatori.

Međutim, moguće je da pokaznu zamjenicu razumijemo tako da se odnosi na prve ajete sure koji preporučuju noćno bdijenje i na taj način da kažemo kako se ovim ajetom sa posebnog obraćanja Poslaniku, koje se desilo na početku sure, ono želi proširiti općenito na sve vjernike i da se na općenit način kaže: ko želi uzeti Puta prema svome Gospodaru...

Ono što potvrđuje ovu mogućnost jeste činjenica da se iste ove riječi nalaze u suri *Dehr*, nakon kojih slijedi govor u vezi sa noćnim namazom: *I slavi Ga noću, dugo*, iz tog značenja može se zaključiti da je noćni namaz posebni put koji čovjeka upućuje prema Gospodaru.

³⁷ *Tefsir Kašaf*, tom IV, str. 642.

Rasprava o predajama

U *Durrul-mensuru* stoji da Bezar i Taberani u knjizi *Evsat*, a Ebu-Ne'im u knjizi *Delail* prenose od Džabira hadis: "Kurejšije su održale sastanak u darun-nudvetu, na kojem su htjeli odrediti ime Poslaniku, s.a.v.a., tako da kada ljudi čuju to ime, više se neće okupljati oko njega, već će od njega bježati. Jedni rekoše: 'Kako bi bilo da ga nazovemo prorokom?' Drugi su predlagali da ga predstave luđakom. Jedni rekoše da to baš ne bi odgovaralo. Jedni upitaše: 'Kako bi bilo da ga zovemo sihirbazom?' Rekoše: 'Ne, nije ni sihirbaz.' Međutim, neko reče: 'Ali čini ono što i sihirbazi, jer razdvaja dva prijatelja.' Na kraju su se složili da ga tako nazovu i razišli su se.

Vijest o ovom sastanku stigla je do Poslanika. Od velike tuge umotao se u čaršaf. Došao mu je Džibril i reče mu: 'O ti umotani, O ti pokriveni.'"³⁸

Autor: Kraj ovog hadisa je diskutabilan jer iz njegovog sadržaja proizlazi da su obje sure istovremeno spuštene. Pored toga, iz kur'anskih ajeta, pa čak i iz sure *Muddessir*, da se razumjeti kako su mušrici Poslanika nazivali različitim pogrđnim imenima: prorok, sihirbaz, luđak, pjesnik i nisu se zadovoljili, kako je to u rivajetu preneseno, samo imenom sihirbaz. Ukoliko i preko ovoga pređemo, u cijelom Kur'anu ne može se naći da su ga optuživali da ubacuje svađu među prijateljima.

U istoj knjizi prenosi se da su Abdullah ibn Ahmed u knjizi *Zuhd* i Muhammed ibn Nasr u knjizi *Es-salat* od Aiše prenijeli sljedeći rivajet: "Poslanik je noću veoma malo spavao jer je Allah dž.š. naredio: *Probdij noć osim malog djela!*"³⁹

U tefsiru *Kašaf* preneseno je od Aiše da ju je neko upitao u vezi s Poslanikovom prostirkom, kakva je bila. Rekla je da je prostirka bila duga 14 lakata, ona je spavala ispod jedne polovine, dok je poslanik obavljao namaz na drugoj polovici. Upitao je od čega je bila. Odgovorila je: "Tako mi Boga, nije bila ni krznena, ni čista svila, a ni kozija koža, ni svila niti vuna. Navlaka je bila od dlake, a postava od krzna."⁴⁰

Autor: Muhadisi su ovaj rivajet proglasili izmišljenim, što je ispravno, usljed toga što ova sura spada među prve sure Kur'ana, koje su objavljene u Meki, kada Aiša još uvijek nije bila postala Poslanikovom suprugom, budući da se on oženio njom nakon selidbe u Medinu.

Iz knjige *Džavami' ul-džami'* prenosi se da je rečeno: U jednom rivajetu kaže se kako je Poslanik, s.a.v.a., ušao u Hadidžinu kuću u stanju u kojem od velikog zamora, preplašenosti i straha nije mogao stajati na svojim nogama. Rekao je: "Umotaj me." Nedugo zatim, Džebrail se oglasio: *O ti umotani!*"⁴¹

U *Durrul-mensuru* Abd ibn Hamid, Ibn Džerir i Ibn Ebi Hatem prenose od Seid ibn Džebira hadis u kojem kaže: "Kada je objavljen ajet: *O ti umotani, ustani i probdij noć osim malog djela*, Poslanik je već deset godina noću bdio u namazu i ibadetu. Neki od ashaba su ga u tome slijedili. Bog je nakon deset godina spustio ajet: *Tvoj gospodar zna da ti bdiš, (...) i obavljaš molitvu...*, i nakon deset godina im donio olakšicu u tom djelu."⁴²

Autor: Prenosi se rivajet⁴³ da je ajet olakšice spušten jednu godinu nakon toga, a negdje se kaže ta je to bilo nakon osam mjeseci, i da obavljanje noćnog namaza za druge mimo poslanika nije bilo vadžib, kao što na to ukazuje dio ajeta: *ان هذه تذكرة*, što smo već

³⁸ *Ed-Durrul-mensur*, tom VI, str. 276.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Tefsir Kašaf*, tom IV, str. 636.

⁴¹ *Džavaimu 'l-džami'*, str. 495.

⁴² *Ed-durrul-mensur*, tom VI, str. 276.

⁴³ *Tefsir Kurtubi*, tom XIX, str. 37.

objasnili. Potvrda toga je rivajet u kojem se kaže: "Neki od ashaba su ga u tome slijedili (dakle ne svi)."

U *Tahzibu* svojim lancem prenosioca od Muhamed ibn Muslima, a on od Imama Bakira, a.s., prenosi se: "Upitao sam ga u vezi sa Božijim riječima: *Probdij noć osim malog djela*. Rekao je: 'Allah, dž.š., naredio je Poslaniku da svake noći obavlja noćni namaz, osim u slučaju da nekad to ne može učiniti.'"⁴⁴

Autor: Ovaj hadis ukazuje na jedno od objašnjenja koja su dali komentatori u vezi sa ajetom. U *Madžmeul-bejanu* kaže se da su neki rekli da je riječ *نصفه* apozicija riječi *قليل*, što rezultira objašnjenjem izuzimanja, a to potvrđuje i rivajet u kojem Imam Sadik, a.s., kaže: "قليل znači polovinu, a riječi *منه* *او انقص منه*, kao i riječi *او زد عليه*, ukazuju na manje i na više od pola."⁴⁵

U *Durrul-mensuru* se prenosi da Askeri u knjizi *Mavaiz* od Alija, a.s., prenosi rivajet u kojem kaže: "Upitali su Poslanika, s.a.v.a., šta znači *i uči Kur'an tertilom*. On je rekao: 'Izgovoraj njegove harfove razgovijetno, i da ga ne ponavljaš kao što to činiš s pjesmom, ni poput vjetra dugog da bude u nizu, a ni poput pjesme ispresijecan. Kada naiđeš na čudesa, tu da zastaneš, i ponavljanjem toga srce da pokreneš. I pazite! Nemojte da vam cilj bude da što prije do kraja sure dođete.'"⁴⁶

U istoj knjizi Ibn ebi Šejbe prenosi od Tavusa da je rekao: "Upitali su Poslanika koji čovjek najbolje uči Kur'an. Odgovorio je: 'Onaj kod kojeg, kada čuješ da uči, osjetiš da ga je strah od Boga.'"⁴⁷

U *Usule kafi* svojim lancem prenosi od Ali ibn ebi Hamze da je rekao: "Imam Sadik, a.s., je rekao: 'Kur'an se ne smije učiti brzo, već se mora učiti tertilom. I kada naiđeš na ajet u kojem se govori o Džennetu, stani i zatraži od Boga Džennet. A kada naiđeš na ajet u vezi sa Džehennemom, od Boga traži da te zaštiti od vatre.'"⁴⁸

U *Madžme'ul-bejanu* vezano za značenje tertila prenosi se rivajet od Imama Sadika, a.s., preko Ebi Basira: "Tertil znači praviti predah u učenju i učiniti glas lijepim."⁴⁹

U istoj knjizi od Ummi Selme prenosi se rivajet u kojem kaže: "Poslanik, s.a.v.a., učio je Kur'an ajet po ajet."⁵⁰

Također, u istoj knjizi od Enesa se prenosi da je rekao: "Poslanik, s.a.v.a., prilikom učenja Kur'ana otezao je svoj glas."⁵¹

U istoj knjizi prenosi se sljedeći rivajet: "Haris ibn Hišam je upitao Poslanika s.a.v.a.: 'Kako ti dolazi objava?' On je odgovorio: 'Nekada to bude glas poput glasa zvona koje mi dolazi u uho i ja ono što mi se kazuje pamtim. Ova vrsta objave mi je teža od ostalih, tijelo mi se znoji. Nekada melek objave dolazi u liku čovjeka i ja pamtim ono što mi on govori.'"

Aiša je također rekla: "Nekada bi mu dolazila objava a on bi jahao devu, udarao bi je po prednjem dijelu vratu. (فتضرب بجرانها)"

Također je rekla: "Vidjela bih da mu se objavljuje po veoma hladnom vremenu kada bi on bio sav mokar od znoja."⁵²

Prenosi se iz Ajašijevog tefsira da je on svojim lancem od Isa ibn Abida i od njegova oca i djeda, i tako do Alija, a.s., prenio hadis u kojem kaže: "Neki kur'anski ajeti derogiraju neke

⁴⁴ *Tehzibul-ahkam*, tom II, str. 335.

⁴⁵ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 377.

⁴⁶ *Usule Kafi*, tom II, str. 449, hadis 1.

⁴⁷ *Ed-Durrul-mensur*, tom VI, str. 277.

⁴⁸ *Usule kafi*, tom II, str. 452, hadis 2.

⁴⁹ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 378.

⁵⁰ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 378.

⁵¹ Ibid.

⁵² *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 378.

druge ajete, zato treba u skladu sa naredbom Poslanikovom obratiti se svim kur'anskim ajetima, tj. uzeti u obzir i posljednji ajet koji je objavljen. Među posljednjim ajetima koji su objavljeni Poslaniku jesu ajeti sure *Maide*, koji su derogirali ono što im prethodi, ali njih ništa ne derogira. Ova sura objavljena mu je kada je jahao na devi *šehiba*, devi je objava tako teško pala da nije mogla hoditi, već joj je trbuh bio skoro dotakao tlo, vidio sam, malo je nedostajalo da joj pupak dotakne zemlju.”⁵³

Autor: Ako je ovaj hadis ispravan, moramo kazati da je očitovanje težine objave na devi ili mazgi zbog otjelovljenja objave a ne zbog toga što je objava nešto materijalno, nešto što ima svoju težinu, jer to ne bi bilo logično. Slično ovim kazivanjima, postoji veliki broj rivajeta koji govore u vezi sa mudžizama i kerametima evlija.

U *Tahzibu* svojim lancem od Hišama ibn Salima, od Imama Sadika, a.s., prenosi se rivajet u vezi sa komentarom Allahovih dž.š. riječi: ...ان ناشئة الليل هي اشد وطأ... u kojem je rekao: “Riječi اقوم قیلا znače da je ustajanje čovjeka iz postelje radi zadovoljstva Božijeg (i ničijeg drugog) sigurno ustajanje.”⁵⁴

Autor: Ovaj hadis prenosi se putem drugih dvaju lanaca u *Tahzibu* i *'Ilelu* od Hišama i od Dženaba.⁵⁵ U *Madžme'ul-bejanu* ispod ovog ajeta rečeno je da se prenosi rivajet od Imama Bakira i Sadika, a.s., u kojem su rekli: “Misli se na stajanje u namazu pri kraju noći.”⁵⁶

U *Durrul-mensuru* od Ibn Munzira, od Husejn ibn Alija, a.s., prenosi se kako su ga vidjeli da obavlja namaz između akšama i jacie. Pitali su ga za razlog. Rekao je: “Ovo je upravo ono bdijenje (ناشئة).”⁵⁷

U *Madžme'ul-bejanu* ispod ajeta: و تبتل اليه تبتیلا kaže se da su Muhammed ibn Muslim, Zurare i Hamran prenijeli rivajet od Imama Sadika, a.s., u kojem kaže: “Pod تبتل misli se na dizanje ruku u namazu.” A u rivajetu od Ebi Basira se kaže: “تبتل znači da u namazu digneš ruke prema Gospodaru i da budeš skrušen.”⁵⁸

Autor: Ovaj hadis podudara se sa kunutom u namazu. A u jednom je rivajetu kazano da je تبتل dizanje ruku i pomicanje kažiprsta.⁵⁹ U drugom rivajetu rečeno da se misli na pokazivanje prstima.⁶⁰ U još jednom rivajetu kaže se da se misli na učenje dove jednim prstom i pokazivanje njime.⁶¹

Također, u *Madžme'ul-bejanu* se prenosi rivajet od Abdullah ibn Omera da kada je Poslanik, s.a.v.a., čuo nekog kako uči: و طعاما ذاغصة pao je u nesvijest.⁶²

U *Tefsiru Komi* ispod ajeta: و كانت الجبال كثيبا مهیلا kaže se: “Poput humke pijeska koja nastaje sipanjem pijeska odozgo.”⁶³

⁵³ *Tefsir Ajaši*, tom I, str. 288.

⁵⁴ *Tahzib*, tom II, str. 336.

⁵⁵ *'Ileluš-Šeraje'*, tom II, str. 363.

⁵⁶ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 378.

⁵⁷ *Ed-Durrul-mensur*, tom VI, str. 278.

⁵⁸ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 379.

⁵⁹ *Tefsir Nurus-sekalejn*, tom V, str. 449.

⁶⁰ *Tefsir Nurus-sekalejn*, tom V, str. 449.

⁶¹ Ibid.

⁶² *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 380.

⁶³ *Tefsir Komi*, tom II, str. 392.

Prijevod i tumačenje ajeta 20.

20 إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِيمٌ أَن لَّنْ نُّحْصِيَهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِيمٌ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

20. *Gospodar tvoj sigurno zna da ti i oni koji su sa tobom u molitvi provodite manje od dvije trećine noći, polovinu njezinu ili trećinu njezinu. Allah određuje dužinu noći i dana, On zna da vi to ne možete izračunati pa vam prašta, i učite iz Kur'ana ono što vam je lahko; On zna da će među vama biti bolesnih, i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti, i onih koji će se na Allahovu putu boriti – i učite iz njega koliko vam je lahko, i molitvu obavljajte, i milostinju udjeljujte, i Allahu zajam dajte, zajam lijepi! A dobro koje činite i za sebe pošaljete – naći ćete ga da je kod Allaha bolje i veće nagradom. I molite Allaha da vam oprost, uistinu Allah prašta i milostiv je.*

U ovom časnom ajetu govori se u vezi sa olakšicom po pitanju naredbe koja je izrečena na početku sure, a odnosi se na Poslanika, dok je u ajetu: *To je zaista opomena* (ان هذه تذكرة), koji se nalazi u sredini sure, naredba uopćena na sve vjernike, a riječ je bila o obavljanju noćnog namaza i molitvi. U ovom ajetu želi se reći: Bog je zadovoljan da vjernici koliko god mogu uče iz Kur'ana, što znači da ovaj ajet želi ukazati na olakšicu po pitanju naredbe iz prvog ajeta, a ne želi ga derogirati, što bi u tom slučaju značilo da zabranjuje bdijenje dvije trećine noći ili njene polovice ili, pak, samo trećine.

U velikom broju rivajeta u vezi sa ovim ajetom kaže se da je objavljen u Meki nakon osam mjeseci, ili nakon jedne godine, ili deset godina od objavljivanja prvog ajeta iste ove sure. Međutim, ova tvrdnja je slaba iz razloga što je u ovom časnom ajetu između ostalog rečeno: *وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا*, iz čijeg se sadržaja da zaključiti, a posebno imajući u vidu činjenicu da je zekat spomenut nakon namaza a prije dobrovoljnog udjeljivanja, da je riječ o obaveznom zekatu, a svi znamo da je zekat propisan u Medini nakon iseljenja muslimana.

Dakle, ovaj ajet objavljen je u Medini, a to što su neki rekli⁶⁴ da je zekat propisan u Meki, ali da je granica nisaba određena u Medini, i također to što neki drugi kažu⁶⁵ da postoji mogućnost da je časni ajet objavljen prije negoli je postao pravosnažan, a takav je postao tek nakon prolaska određenog vremena od objavljivanja, takve tvrdnje su neosnovane i bez argumenta. Pored toga što su neargumentirane, ovakve tvrdnje iznose se i u vezi sa mjestom objavljivanja ajeta o propisivanju ratovanja: *وَأَخْرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ*, i pored toga što znamo da stanje koje je vladalo u Meki nije bilo pogodno za takvo šta, tj. za propisivanje rata. U svakom slučaju, vanjski kontekst ukazuje da je ajet objavljen u Medini a ne u Meki, s čime se neki od komentatora i slažu.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ...

U ovom ajetu obraća se Poslaniku. Riječi *ربك* ukazuju na to da Poslanika obavija milost i naklonost Božija. Također, obraćanje riječima *يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ* ukazuje na zahvalnost, a iz tona je prepoznatljivo da mu se želi zahvaliti, jer Allah, dž.š., je rekao: *وكان سعيكم مشكوراً*, tj. *i vaš trud i zalaganje je hvalevrijedno*.⁶⁶

تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ

Riječ *ادنى* je elativ (اسم تفضيل) iz infinitiva *دنو* koji znači blizina, dok je u javnom govoru ovaj korijen postao ustaljen za značenje koje, osim što prenosi blizinu nečemu, ukazuje i da je

⁶⁴ *Ruhul-me'ani*, tom XXIX, str. 114.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ *Ed-Dehr*, 22.

manje od toga. Naprimjer, broj devet i jedanaest su blizu broja deset, međutim, kada kažemo رادى من عشر, tj. blizu deset, to se upotrebljava samo za ono što je manje od deset, u ovom slučaju za devetku, a ne i za veće od desetke, u ovom slučaju za jedanaest. Dakle, u ajetu ovaj izraz znači približno, odnosno malo manje od dvije trećine noći.

Vav, veznik u rečenici وَتَصَفُّهُ وَتَلْتَهُ, striktno je za općenitu množinu, tj. želi reći da Bog Uzvišeni zna da ti u nekim noćima provodiš manje od dvije trećine u namazu, u nekim manje od polovine, a u nekima manje od jedne trećine.

Pod saputništvom u ajetu, kada se kaže *i skupina onih koji su sa tobom*, misli se na saputništvo u vjerovanju, a riječ من je radi partitivnosti, usljed čega ajet ima značenje da su neki od vjernika obavljali noćni namaz onako kako ga je obavljao Poslanik, s.a.v.a. Međutim, neki komentatori⁶⁷ smatraju da je riječ من radi objašnjenja, za što već znate da nije ispravno.

Riječi وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ su na poziciji objašnjenja uzroka za sintagmu إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ, a obje skupa znače: kako da Bog ne zna, kada je On Taj Koji stvara i Koji upravlja. U ovom objašnjenju uzroka vidimo da postoji ispušteno značenje, tj. određivanje dužine dvije trećine, polovine i jedne trećine noći dovedeno je u vezu sa Allahom, a ne sa riječju Rabb ili drugim Njegovim imenom; to je zbog toga što je određivanje mjere stvorenog u dimenziji stvaranja, a stvaranje pripada Allahu jer sve okončava Njime.

عَلِمَ أَنْ لَنْ نُحْصِيَهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

Riječ احصاء, koja je infinitiv glagola تحصوه, znači stjecati i obuhvatati dio bilo čega. Zamjenica u تحصوه odnosi se na ispušteno značenje u konstrukciji يقدر الليل, ili na ono što se može iskoristiti iz konstrukcije تقوم ادنى, dajući do znanja: svi vi zajedno ne možete odrediti polovinu, trećinu ili dvije trećine noći, usljed različitosti njene dužine tokom godine, a posebno je teško odrediti dužinu toga za onog čovjeka koji želi spavati od početka noći i probuditi se tačno u drugoj ili prvoj trećini noći, osim u slučaju da iz predostrožnosti probdije cijelu noć radi sigurnosti da je bio budan onoliko koliko je htio ili da iznađe drugo rješenje.

Dakle, razlog zbog kojeg je u ajetu rečeno *Bog zna da vi ne možete izračunati te dijelove noći* jeste da bi se ukazalo da je takvo obuhvatanje nemoguće za sve vjerske obaveznike (*mukelefe*), a ne da bi se reklo kako to nijedan čovjek nije u stanju.

Razlog zbog kojeg je rečeno *upravo zbog toga vam je oprostio* jeste da bi ukazao da je prema vama usmjerio milost Svoju i da vam je ovaj propis olakšao, što znači da uzvišeni Allah za svoje robove ima oprost i povratak, što je sagledano u tome da im otvori Svoju milost, a učinak ovog oprosta Božijeg je to da će robovi uspjeti učiniti tevbu i vratiti se Njemu, ili da će se uspjeti u potpunosti pokoriti, ili da će neke od teških obaveza ukinuti ili ih olakšati, a časni Kur'an je prvi učinak spomenuo u 118. ajetu sure *Teobe*, gdje kaže: *Zatim im je On oprostio (pomogao im) da bi teobu učinili (da bi se vratili).*

Pored ove, Allah dž.š. ima još jednu tevbu, koja slijedi nakon ljudske tevbe, a ogleda se u tome da im On prihvata tevbu, i da im grijeha oprost, a već smo prije ukazali na ovo značenje.

Razlog zbog kojeg se dalje u tematskom ajetu kaže: *a zatim iz Kur'ana učite ono što vam je lahko* jeste da bi se obaveza noćnog ustajanja i njeno trajanje radi obavljanja namaza olakšalo običnom narodu. A to što je na početku sintagme došlo jedno *fa* (فأقرأوا) radi toga je da bi se dalo do znanja kako je olakšica o kojoj je riječ rezultat Božijega znanja o težini tačne podjele noći na dijelove za *mukelefe*.

Iz ove olakšice neophodno proističe širenje obaveze za vjernike, tako da se svi mogu okoristiti ovom blagodat noćnog bdijenja, svako po mjeri samog sebe. Razlog olakšice nije

⁶⁷ *Ruhul-bejan*, tom X, str. 218.

bilo to da bi se obavezno derogiralo ostajanje u noćnom bdijenju jednu trećinu, dvije trećine ili pola noći, čak i za onoga koji je sposoban izvesti tu podjelu, tako da bi se reklo: od sada pa nadalje ovo je djelo novotarija i zabranjeno; jer, rekli smo, ovo je djelo (tačna podjela noći) za većinu ljudi teško, ali ne za sve. U slučaju da je bilo teško za sve ljude tako da ne bi bilo čak ni za jednog čovjeka moguće, u tom slučaju od samog početka ne bi bilo naređeno takvo šta, jer Allah, dž.š., nikoga ne obavezuje na ono što je nemoguće: *Allah nikog ne obavezuje iznad mogućnosti njegovih*.⁶⁸

Pored toga, u časnom ajetu Allah, dž.š., je potvrdio za Svoga Poslanika i skupinu vjernika da su bdili jednu trećinu, polovinu noći ili manje od dvije trećine, dakle mogli su ispoštovati tu podjelu, no nije bilo moguće to dovesti u vezu sa svim ljudima, a jasno je da svi ljudi znači svi oni koji su to radili i oni koji to nisu radili, što znači da je odredba noćnog bdijenja teška za sve iz aspekta da su svi uzeti u obzir, a ne sa aspekta svakog pojedinca, a usljed takve situacije, dužnost je na takav način olakšana da za one koji su sposobni razdijeliti noć na jednake djelove, za njih ostaje važiti ta mogućnost, a lakša verzija ostaje za masu, te je zato rečeno *فَأَقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ*. Obaveza noćnog bdijenja, bilo u maksimalnom obliku tačnog određenja dijelova noći, bilo u minimalnoj, lakšoj verziji, tj. obavljanju koliko se može, za vjernike je mustehab.

Komentatori se razilaze po pitanju toga na šta se odnosi noćno bdijenje, da li je to učenje Kur'ana izvan namaza ili noćno obavljanje namaza. A po pitanju toga da li je namaz razilaze se u tome da li je taj namaz obavezan za Poslanika i sve vjernike, ili je za sve mustehab, ili je za Poslanika obavezan a za vjernike mustehab. Također se razilaze u tome da li je ajet koji govori o noćnom bdijenju derogiran ovim ajetom, kao i u tome da li je noćni namaz zamijenjen učenjem Kur'ana koliko se može. A sva ova razna mišljenja nisu toliko važna da bismo se njima pozabavili.

عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرَضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Ovaj dio ajeta ukazuje na drugi razlog olakšavanja obaveze noćnog bdijenja. U njemu se daje do znanja da pored toga što je spomenuta obaveza ostajanja noću tačan dio vremena teška za sve vjernike, težina je, kada su u pitanju bolesnici, putnici i ratnici, još veća. *يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ*, to su putnici, a *يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ*, to su oni što idu za nafakom putujući po svijetu i trgujući.

فَأَقْرُؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

U ovom dijelu ajeta ponavlja se presuda olakšice da bi se tema učvrstila. Zamjenica *منه* vraća se na Kur'an, a učiti Kur'an onoliko koliko je lahko znači klanjati onoliko koliko odgovara vremenu koje se noću bdi.

Riječima *neka obavljaju namaze* aludira se na obavljanje vadžib namaza, tako da ukoliko ajet smatramo medinskim, to znači da će se odnositi na pet dnevnih namaza, a ukoliko, pak, ajet smatramo mekanskim, u tom slučaju riječ je o namazima koji su prije hidžre bili vadžib. Zekat koji je spomenut u ajetu je obavezni zekjat, a pozajmljivanje Bogu obuhvata neobavezna davanja i materijalna milosrđa koja se daju na putu Božijem. Razlog zbog kojeg su ove tri naredbe povezane sa prethodnim djelom olakšice od strane Boga vidi se u tome što se htjelo dati do znanja da su vjerski farzovi i dalje na svome mjestu, i Allah, dž.š., i dalje ih drži naređenima, dakle niko ne treba uobraziti da olakšica po pitanju noćnog bdijenja podrazumijeva i ostale obaveze. Ustvari, tematski ajet je s tog aspekta sličan ajetu o savjetovanju, koji odmah nakon što daje olakšicu u pogledu davanja milostinje prije savjetovanja s Poslanikom, podsjeća na činjenicu obaveznosti obavljanja namaza, zekata i pokornosti Bogu i Njegovom poslaniku, pa kaže: *A ako niste udijelili i Allah je prihvatio vaše*

⁶⁸ *El-Bekara*, 286.

فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ

وَمَا تَقْدُمُوا لَأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمَ أَجْرًا

A dobro koje činite i za sebe pošaljete – naći ćete ga da je kod Allaha bolje i veće nagradom.

Riječ من objašnjava riječ ما, a pod apsolutnim dobrom misli se na pokoravanje, bilo da je obavezno ili mustehab, riječ هو je ili zamjenica razdvajanja, ili potvrda zamjenici u تجدوه. Ajet ima sljedeće značenje: Svako pokoravanje koje u svoju korist pošaljete ispred sebe, tj. da njime osigurate svoj ahiretski život – naći ćete ga kod Allaha, odnosno na Danu susreta s Allahom naći ćete ga boljim od svih dobrih djela koje ste činili, ili boljim od svega što ostavljate na Dunjaluku, i naći ćete ga puno vrednijim od toga.

وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

I molite Allaha da vam oprost, zaista Allah prašta i milostiv je.

Tematska sura završena je naredbom da se traži oprost, a to što je rečeno: *zaista Allah prašta i milostiv je*, ima indikacije obećanja oprosta i milosti, i nije nemoguće da se riječju استغفار misli na općenito vršenje pokoravanja jer je pokoravanje sredstvo kojim se postiže milost Božija, tako da se može reći da su svako pokoravanje i poslušnost ujedno i istigfar.

Rasprava o predajama

U *Tefsiru Komi* u rivajetu od Ebu Džaruda kaže se da je u vezi sa komentarom ajeta إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ أَنْ لَنْ (علم أن لن) jednu trećinu, polovinu i tvije trećine noći. Jedan vjernik ustaje usred noći, a ne zna (u tom godišnjem dobu) ni u koliko je sati polovina noći ni u koliko njena trećina, i koliko li su puta ostajali do sabaha da bi ispunili potreban dio noći. Usljed toga, Allah, dž.š., je objavio ovaj ajet i rekao: Bog zna da vi ne možete odrediti polovinu i trećinu noći. Tako da je ovaj ajet derogirao prethodnu naredbu.

فَأَقْرُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ – i znajte da nijedan poslanik nije došao a da u noćnoj samoći nije obavljao namaz, i nijedan poslanik ovaj namaz nije obavljao s početka noći.⁶⁹

Autor: Iz rivajeta možemo razumjeti da je početak sure noćni namaz propisao obaveznim, a kraj sure je derogirao taj propis. Svakako da su slično ovom značenju i kod ehli-suneta preko Ibn Abasa i drugih osim njega preneseni rivajeti, a mi smo već govorili u vezi sa derogiranjem.

U *Madžme'ul-bejanu* Hakim Ebul-Kasim Ibrahim Haskani svojim lancem prenosilaca od Kelbija i od Ebi Saliha te od Ibn Abasa prenosi rivajet u vezi sa riječima وَمَطَائِفُهُ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ da se odnose na Alija, a.s., i Ebu Zerra.⁷⁰

U istoj knjizi preneseno je ispod riječi فَأَقْرُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ od Imama Ride, a.s., i njegovog oca i djeda, a.s., da je rekao: “Najmanja stvar koja vam je moguća prilikom učenja Kur'ana jeste skrušenost srca i čistota nutrine.”⁷¹

⁶⁹ *Tefsir Komi*, tom II, str. 392.

⁷⁰ *Madžme'ul-bejan*, tom X, str. 381.

⁷¹ *Ibid.*

U *Durrul-mensuru* Ibn Ebi Hatim, Taberani i Ibn Mirdevejh od Ibn Abasa prenose, a on od Poslanika da je uz riječi فَافْرُقُوا مَا تَبَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ rekao: "To je najmanje stotinu ajeta."⁷²

U istoj knjizi Ibn Mirdevejh prenosi od Abdullah ibn Mes'uda da je rekao: Poslanik, s.a.v.a., je kazao: "Nema trgovca koji iz nekog mjesta uveze hranu u grad od muslimanskih gradova i tu robu proda po tekućoj vrijednosti, a da nije kod Boga na razini šehida." Zatim je Poslanik, s.a.v.a., proučio sljedeće kur'anske riječi: وَأَخْرُونَ يَصْرُبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.⁷³

U *Tefsiru Komi* svojim lancem prenosilaca od Zir'e i od Sema'e prenosi rivajet u kojem se kaže: "Ja sam njega (vjerovatno od Imama Sadika, a.s.) pitao u vezi sa riječima: وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا. On je odgovorio: 'Ne misli se na zekjat.'"⁷⁴

U *Hisalu* se prenosi od Imama Alija, a.s., da je u hadisima *Erbe'ate mi'e* rekao: "Puno činite istigfar, da biste privukli opskrbu, i da biste danas mogli učiniti dobro djelo kako biste ga sutra našli."⁷⁵

Autor: Završetak ovog hadisa iskorišten je iz sljedećih kur'anskih riječi:

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا

A dobro koje činite i za sebe pošaljete – naći ćete ga da je kod Allaha bolje i veće nagrade.

⁷² *Ed-Durrul-mensur*, tom VI, str. 280.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ *Tefsir Komi*, tom II, str. 393.

⁷⁵ *Hisal Saduk*, tom II, str. 615.